

Kitle İmha Kanunu Karşısında Barış Örgütleri Ne Düşünüyor?

Yazar: Ebru Tutkal | 18 Ocak 2021

TBMM Adalet Komisyonunda görüşülerek Genel Kurul'a sevk edilen ve altı kanunda değişiklik öngören kırk üç maddelik "Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun Teklifi", sivil toplumun tüm itirazlarına rağmen 31 Aralık 2020'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yasalaştırıldı. Yasa tasarısı mecliste görüşüldüğü sırada ortak bir açıklama yayımlayarak imzaya çıkan örgütlerin itirazları ise sürüyor. Örgütlenme özgürlüğü kapsamında başta Anayasa'ya ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerine aykırı nitelikteki yasanın geri çekilmesi talep ediliyor. Biz de DEMOS olarak bu yasanın barış alanında çalışan sivil toplum örgütleri için ne ifade ettiğini, bizlerin çalışmalarını ne şekilde etkileyeceğini ve mevcut durumda nasıl davranılması gerektiğini Hafıza Merkezi'nden Emel Ataktürk ile İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi'nden (İHD-Amed) Abdullah Zeytun ile konuştuk.

Bildiğiniz üzere "Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun Teklifi" sivil toplumun itirazlarına rağmen TBMM'de kabul edildi. Sivil toplum alanını ciddi şekilde daraltacak olan bu yasaya ilişkin örgütünüzün ilk tepkisi ne oldu? Nasıl aksiyon aldınız?

Abdullah: Söz konusu yasa taslağı gündeme geldiğinde, 30 yılı aşkın süredir hak mücadelesi sürdüren bir dernek olarak ilk tepkimiz, bu yasanın otoriter politikalarla alanı daraltılan sivil toplumun işlevini daha da güçleştirdiği, hak merkezli örgütlenmeyi hedef aldığı şeklindeki

değerlendirme oldu. Çünkü bu yasa çok açık bir şekilde dernek ve vakıfları -özellikle hak temelli çalışan dernek ve vakıfları- amaçlarına uygun çalışma yapmama ve her an kayyım atama tehdidi ile karşı karşıya bırakacaktır. Bu durum, sivil toplum örgütlerinin kuruluş amaçlarıyla çelişmektedir. Sivil toplum örgütleri, devletlerden ve iktidarlardan bağımsız çalışabildikleri ölçüde anlam kazanır. Bir ülkedeki demokrasi kültürü, o ülkedeki sivil toplum örgütlerinin özgür çalışmalarıyla ölçülür. İktidar güdümündeki sivil toplum örgütleri, gerçek işlevlerini yerine getiremez, sadece iktidarların amacına hizmet eder. Bu da onları sivil toplum örgütünden başka bir şey yapar. Şu durum çok açık: Bu yasa, zaten yetersiz olan hak temelli örgütlenme özgürlüğüne yönelik ciddi tehdit olarak durmaktadır. Dernek Eş Genel Başkanımız Öztürk Türkdoğan, tüm siyasi parti temsilcileri ile görüşerek yasa teklifinin sivil toplum örgütleri açısından sakıncalarını içeren görüşlerini paylaştı ve bu yasanın meclisten geçmemesi gerektiğini ifade etti. İHD Genel Merkezi ve tüm şubeleri, buldukları yerlerdeki sivil toplum örgütleri ile birlikte düzenlemenin yasalaşmasına, iptaline karşı basın açıklamaları yaptı, sivil toplum örgütü temsilcileri ile görüşerek yasa teklifine karşı ortak bir tavır oluşturdu. Bu görüşmeler sonucunda alınan kararlar doğrultusunda sosyal medyada, "Sivil Toplum Susturulamaz" adıyla bir kampanya başlatıldı. Yine yasanın geri çekilmesi amacıyla imza kampanyası başlatıldı. Toplam 694 sivil toplum örgütü imza kampanyasına destek verdi.

Emel: Üyesi olduğumuz ağlar ve dayanışma içinde olduğumuz sivil toplum kuruluşları ile yasa henüz çıkmadan hemen bir araya gelip ne yapacağımızı, nasıl reaksiyon göstereceğimizi tartıştık. Neticede bu yasal düzenlemenin hepimizi ilgilendiren ortak sonuçları olacaktı ve ortak tavır almak gerekiyordu. Olası sonuçları ulaşabildiğimiz herkese, her kesime anlatmaya çalıştık. Biliyorsunuz yüzlerce sivil toplum kuruluşu açıklama yaptı, Meclis'te görüşmeler yapıldı. Bu yasanın ne kadar olumsuz sonuçları olabileceği konusunda milletvekillerini, kamuoyunu uyarmaya çalıştık ama ne yazık ki teklifin yasalaşmasını önleyemedik. Gelineen noktada elbette kendimizi maksimum derecede korumaya çalışarak iş yapmayı sürdürüyoruz.

Kanunla birlikte getirilen düzenlemelerden bir tanesi de derneklerin denetlenmesine ilişkin. Buna göre İçişleri Bakanı gerekli gördüğü takdirde, denetim yetkisi verilen kamu görevlileri dernek ve vakıflara her an denetleme yapabilecek. Şimdiye kadar denetimler sivil toplumu nasıl etkiliyordu? Sizce yeni düzenlemeler özellikle barış çalışan örgütleri denetim noktasında ne gibi sorunlarla karşı karşıya getirecek?

Emel: Mali denetimin uzun süredir zaten bir baskı aracı olarak kullanıldığı doğru. Yeni yasayla uygulama artık yasal zemine de kavuşmuş oldu. Her açıdan, her türlü iş birliği ve birlikte çalışma imkanı zorlaştırılıyor. Yaptırımların devreye sokulması ve kayyım atanması için birçok basit konuda gerekçe yaratılmaya müsait bir pozisyon oluşturulmuş. Kabahatler Kanununda yapılan değişikliklerle de ağır para cezaları öngörülmüş durumda. Herkes hakkında sudan sebeplerle 3713 sk kapsamında dava açıldığı bir dönemde hem mali soruşturmalar hem cezai soruşturmalarla sivil toplum çalışmalarının yürütülmesi gerçekten çok zorlaştırıldı. Personele kadar geniş bir küme içindeki kişilerin sadece soruşturmaya maruz kalması bile derneğin mal varlığının dondurulması ve kayyım atanması için yeterli görülecekse kurumların işi çok zor.

Abdullah: Yasada denetleme ile ilgili getirilen düzenlemeler, idarenin keyfiyetine paralel olarak dernek ve vakıfların işleyişini düzenlemekten ziyade dernek ve vakıfları çalışamayacak duruma getirebilir. Halihazırda insan hakları, barış çalışan örgütler belli aralıklarla denetleniyordu ki getirilen değişiklik bu denetim usulü ve kapsamı incelendiğinde bu çalışmalar üzerinde de baskı kuracaktır. Ayrıca, dernekler açısından İçişleri Bakanlığı, Maliye ve Hazine Bakanlığının oluşturduğu komisyonca görevlendirilen denetçilerin yanı sıra İçişleri Bakanının gerekli gördüğünde denetim yetkisi verdiği kamu görevlilerinin de her an denetleme yapma yetkisi getiriyor. Şimdiye kadar insan hakları ve barış çalışan dernekler sıkı denetim altında iken yeni düzenlemede denetimin kapsamı ve kriterleri de tamamen belirsizdir. Şu sorular haklı olarak sorulacaktır: Bir kamu görevlisi bir insan hakları derneğinde neyi, ne amaçla kontrol edecek ve denetleyecektir? Hangi dosyalara, hangi

içeriklere, ne ölçüde bakabilecektir?

Düzenleme derneklerde denetimleri süreklileştirmeyi, denetim hali ile dernek yöneticilerini, dernek amaçlarıyla ilgili iş yapamaz hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye’de halihazırda kriminalize edilen barış ve insan hakları çalışmalarını sürdürmek, getirilen antidemokratik düzenlemeler sonrasında sizce nasıl mümkün olacak?

Emel: Bu sorunun kolay bir cevabı yok ama şunu söyleyebilirim: Türkiye’de sıklıkla hep olağanüstü dönemler olmuş ama insan hakları ve barış alanında iş yapan kurumlar ve sivil toplum kuruluşları da her zaman çalışmayı sürdürmenin yollarını bulmuşlardır, yine öyle olacak.

Abdullah: Demokratik hukuk devletinde hakların korunmasında “dürüst” ve “adil yargılanma” ilkelerinin temelini oluşturan yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesinin her an ihlal edildiği hakikati ortada iken bu durumu destekler şekilde hiçbir yargısal denetime tabi olmaksızın dernek faaliyetinin engellenebilmesi, örgütlenme özgürlüğü ile mülkiyet hakları bakımından anayasal ve uluslararası sözleşmelerde düzenlenen güvencelerin yok edilmesi anlamına gelecektir.

Öncelikle insan hakları alanında faaliyet gösteren derneklerin yöneticilerinin büyük bir bölümü hakkında asılsız birtakım suçlamalarla davalar açıldığı, sadece örgüt üyeliği suçundan yılda 300.000’den fazla kişinin soruşturulduğu düşünüldüğünde; binlerce sivil toplum aktivistinin, gazetecinin, siyasetçinin, ve meslek örgütü mensubunun TMK kapsamında soruşturulduğu da dikkate alındığında bu kanunun barış ve insan hakları alanında çalışan dernekleri hedef alacağına şüphe bulunmamaktadır.

Yasada İçişleri Bakanı’na, haklarında kovuşturma açılan dernek yöneticilerinin adeta birer İçişleri Bakanlığı personeli gibi ele alınarak görevden uzaklaştırılması, dernek faaliyetlerinin durdurulması ve derneğin yönetimine el konulması yetkileri verilmiştir. Saydığımız tüm bu nedenlerden dolayı, bu yasa net bir şekilde antidemokratiktir, insan hak ve özgürlüklerini güvence altına alan Anayasa ve uluslararası sözleşmelere aykırıdır. Bu yasanın uygulanması halinde özellikle insan hakları ve barış alanında çalışan sivil toplum örgütleri neredeyse çalışamaz hale gelecektir. İktidarın, sivil toplum örgütleri üzerinde tahakküm kurmasını sağlayan bu yasanın bir an önce Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesini talep ediyoruz.

Yeni yasa ile birlikte denetlenen dernekle ortaklık kurmuş olan örgütlerin de denetlenmesinin önü açılıyor. Böylece bir dernek başka bir dernek ile ortak çalışma yürütmüşse ilişkilendiği dernekler de denetlenebilir hale geliyor. İlgili düzenlemenin ardından, sizce barış ve insan hakları alanında çalışan örgütler olarak dayanışma ve birlikte üretme alanımızı korumak için biz neler yapabiliriz/yapmalıyız?

Abdullah: Ne yazık ki dernekler arası iş birliği ve dayanışmayı kısıtlayıcı bir etki amacı taşıyan, idarenin keyfiyetine açık diyebileceğimiz düzenlemeler de mevcut. Bir dernek hakkında İçişleri Bakanlığı yahut mülki idari amirlikleri tarafından başlatılan inceleme sırasında, inceleme altındaki derneğin ortak iş yaptığı başka bir dernek ya da kuruluş var ise bunlardan da bilgi ve belgeler istenebilecek. Dolayısıyla burada bir derneğe hibe vermiş veya ortak çalışma yürütmüş başka bir dernek, vakıf vb. kuruluş da denetim altına alınabilecek. Bize göre, sivil toplum örgütlerinin kendilerini yeni yasaya göre konumlandırmak yerine, yasanın iptali talebinden vazgeçmemesi gerekir. Bu yasa meşru değildir, kabul edilemez. Geçmişte meşruiyeti tartışılan pek çok kanun ve uygulama olduğu gibi bugün bu tartışmalara bir yenisi eklenmiştir. Meşruiyeti tartışılan yasalara dayanılarak yapılan pek çok antidemokratik uygulama pratiklerini yaşadık ve yaşamaya devam ediyoruz. Tüm sivil toplum örgütlerinin bu yasaya kesintisiz şekilde karşı çıkması gerekiyor.

İktidar her yeni düzenleme ile kendinden olmayan tüm kesimler üzerinde bir tahakküm ilişkisi kurmaya çalışıyor ve iktidardan gelen gücünü kötüye kullanıyor. Bu, demokratik ilkelerin özüne aykırıdır.

Bizler, ortaya çıkacak yeni baskılar konusunda, insan hakları ve barış çalışan bir örgüt olarak hassasiyetlerimizi sürdürmeye, sivil toplum örgütleri ile dayanışmayı artırarak demokratik ve yasal haklarımız için mücadeleye devam etmekte kararlıyız.

Emel: Aynı şeyi söyleyeceğim yine, mali ve hukuksal yükümlülükler bağlamında mümkün olduğunca titiz ve dikkatli olmak ama çalışmaya ve işimizi yapmaya devam etmek... Yapabileceğimiz tek şey bu, dayanışma içinde çalışarak işimizi en iyi şekilde yapmaya devam etmek.